

Motion till riksdagen

1988/89:Fi506

av Anita Johansson m.fl. (s)
Förnyelse av offentliga sektorn

”Där sitter de, en lång rad barn
på var sin potta: en skall bli
byrådirektör, en lyxhustru
och mor till tre egna barn,

en skall bli svarvare, en präst,
en skall bli modell.
Flera av dem
kommer att få svåra problem
men där sitter alla än, i jämlikhetens namn

på var sin potta. Solen lyser
grann och röd. Alla har stått
i daghemskö. Nu sitter de på var sin potta.”

Alexander Weiss

Vi har valt att driva verksamheter i samhällets regi av många skäl. Framför allt därför att vi önskat ge människorna trygghet i livssituationer de själva har svårt att klara av. Vi har önskat ge alla en uppväxt, fostran, vård och omsorg av hög kvalitet oberoende av hur tunn eller tjock plånboken är. Viktiga krav har varit att verksamheten skall vara likvärdig och jämlik och omfatta alla i hela landet.

Mer än i något annat land i världen har vi löst dessa uppgifter i samhällets regi med en stark folklig förankring framför allt i en utvecklad kommunal självstyrelse. Det har skett i ett samspel med ett effektivt fungerande näringsliv och starka folkrörelser. Detta har under en lång, fredlig utveckling givit oss den högsta levnadsstandarden för flest antal människor.

Verksamheten har i stor utsträckning finansierats med skatter och avgifter. Som en följd av detta har den högsta levnadsstandarden också givit oss det högsta skattetrycket. En betydande majoritet av skattebetalarna har accepterat detta därför att de upplevt, att kvalitén på samhällsverksamheten har varit sådan att den motiverat de höga skatterna.

Den ekonomiska krisen i slutet av 1970-talet och de sex borgerliga regeringsåren ledde fram till en statsfinansiell kris med snabbt stigande budgetunderskott och en växande utländsk skuldsättning. Budgetunderskot-

ten blev ett allvarligt hot mot verksamheterna i offentlig regi eftersom de krävde nedskärningar för att budgetbalans skulle uppnås.

Den tredje vägens ekonomiska politik, som den socialdemokratiska regeringen tillämpar från 1982 har nu lett fram till en budget i balans. Detta har skett med i stor utsträckning bevarad verksamhet. På vissa områden har det t.o.m. varit möjligt att återställa nedskärningar, som de borgerliga regeringarna genomförde. På andra områden däremot har de, ur budgetsynpunkt, nödvändiga besparingarna lett till kvalitetsförsämringar. Det gäller vård och omsorg av barn och äldre, utbildning, polis och rättsskydd men också nedslitning av kapitalinvesteringar exempelvis inom kommunikationssystemen.

Framför allt har besparingarna drabbat den offentliga verksamhetens personalförsörjning. På område efter område har vi, eller riskerar vi, personalbrist. Den offentliga verksamheten får allt svårare att konkurrera med det privata näringslivet om tillgängliga personalresurser. Detta gäller vården, utbildningen, rättsväsendet, kommunikationsverken med flera områden. Särskilt allvarligt drabbas den del av verksamheterna som har direkt kontakt med människorna. I ett läge med full sysselsättning, ett av målen med tredje vägens ekonomiska politik, försämras på detta sätt kvalitén i den offentliga verksamheten. Därmed riskeras att människornas tilltro till den offentliga sektorn allvarligt rubbas och därmed också deras vilja att solidariskt bära upp denna via skattsedeln.

Det är uppenbart att den låga ekonomiska tillväxten därutöver sätter ett tak för hur mycket den offentliga sektorn kan expandera. De flesta torde inte vara beredda att acceptera en privat standardsänkning för att låta den offentliga sektorn växa. Därför måste en utveckling av den offentliga sektorn huvudsakligen hålla sig inom den ram den ekonomiska tillväxten skapar.

Konsumentverket har visat, att betydande grupper släpar efter i den gynnsamma utveckling vårt land upplevt under senare år. Praktiskt taget samtliga barnfamiljer har i dag en mindre mängd pengar att disponera än för 10 år sedan. En mycket stor grupp människor, 500 000–600 000, är för sin försörjning helt eller delvis hänvisad till socialhjälpen. Ett särskilt hot mot dessa grupper är de snabbt stigande boendekostnaderna.

Med särskild kraft slår de sammanlagda effekterna av en försämrad offentlig sektor och en stagnerad standardutveckling mot stora grupper i storstadsområdena. Mer än i andra delar av landet är storstadens människor beroende av att samhällets verksamheter fungerar vad gäller service och vård. I större utsträckning drabbas de av ofullkomligheter i de offentliga byråkratiernas sätt att fungera. Hyres- och resekostnader för det dagliga livet är stora; förslitningar i samhällsmiljön är mera direkt påtagliga; personalproblemen i den offentliga sektorn är större i storstadsområdena.

Sammantaget visar dessa behov och de utgiftsåtaganden som samhället iklätt sig, att det finns ett påtagligt behov av att reformera och utveckla den verksamhet som bedrivs i samhällets regi. Samtidigt är det uppenbart att detta inte kan tillgodoses inom de ramar som den nu förutsebara tillväxten ger för det närmaste decenniet. Av detta följer att det blir nödvändigt med omprioriteringar, men också organisatoriska förändringar dels vad gäller den egentliga verksamhet som bedrivs i samhällets regi och dels vad gäller de

transfereringar som samhället administrerar och finansierar.

I detta arbete är det viktigt att iaktta den grundläggande princip som gällt för den offentliga sektorns uppbyggnad – nämligen att var och en skall bidra efter sin förmåga. Detta innebär att förändringarna måste genomföras så att nedskärningarna och förändringarna – i den mån de innebär försämringar – skall drabba dem som har den bästa förmågan att klara av dem.

Ett särskilt problem utgör de hierarkiska strukturerna. Inom exempelvis vårdsektorn har under senare år skett en mycket snabb utveckling av de administrativa apparaterna medan personalen i det egentliga vårdarbetet inte ökat. Det samma gäller exempelvis utbildningssystemet. När förändringsarbetet sätts in är det påfallande däremot hur nedskärningarna oftast drabbar den del av personalen som befinner sig i direkt kontakt med patienterna, eleverna etc. Klassiskt är att den kategori som utsatts för de flesta rationaliseringsåtgärderna och förändringarna är lokalvårdare, som befinner sig längst ned i hierarkien, medan de administrativa överbyggnaderna skyddar sig själva från förändringar.

Detta mönster måste brytas! Linjearbetet i kontakt med människorna måste utvecklas och förstärkas och ges en betydligt högre kvalitet än i dag, medan de administrativa byråkratierna måste bli föremål för granskning och genomlysning och också förändring. Lokalt beslutsfattande, självstyrande grupper måste ges företräde.

De av regeringen redovisade avsikterna, att inom den kommande treårsperioden starta ett omfattande förändringsarbete inom civildepartementet avseende hela den offentliga sektorn, är tillfredsställande. Vi vill här bara betona betydelsen av att alla sektorer direkt engageras i verksamheten och att också personalen får möjlighet att delta aktivt i förändringsarbeten. Detta får inte enbart bli en uppgift för en central expertgrupp.

Genom detta arbete bör det bli möjligt att på ett konstruktivt sätt angripa förändringsbehoven. Det bör också bli möjligt att på ett bättre sätt än i dag utveckla produktivetsmål för verksamheterna i den offentliga sektorn. Mål, som även långsiktigt, kan ge en grund för förändringsarbete. I betydande utsträckning saknas i dag möjligheter att på ett rimligt sätt bedöma produktivetsutvecklingen inom den offentliga sektorn. De mål som i dag anges är helt ofullkomliga och speglar på intet sätt kvalitén i verksamheten. Betydande delar av den offentliga sektorn, exempelvis vården, är inte heller möjliga att bestämma i produktivitetstermer. Detsamma gäller också inom kulturlivet.

Dessutom vore det önskvärt att på sikt vidareutveckla de medel som statsmakterna använder för effektivisering av offentliga sektorn. Den ram på fem procents ökning av löneutgifterna som redovisas i finansplanen, kan inte i tillräcklig utsträckning ta hänsyn till de varierande behoven inom olika sektorer av den offentliga verksamheten. Den tar inte heller hänsyn till de varierande förutsättningarna i olika delar av landet.

Vi utgår ifrån att detta beaktas i det framtida budgetarbetet. Därmed blir det också möjligt att utforma förändringarna i förhållande till det aktuella ekonomiska läget där konjunkturvariationerna spelar en stor roll.

Hemställan

Mot. 1988/89

Fi506

Med hänvisning till det ovan anförda hemställs

att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om den offentliga sektorns förnyelse.

Stockholm den 23 januari 1989

Anita Johansson (s)

Aina Westin (s)

Sylvia Pettersson (s)

Ines Uusmann (s)

Lennart Andersson (s)

Christina Pettersson (s)

Eva Johansson (s)